

Materijalna baština Republike Hrvatske

Serdarušić, Petar

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:698157>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-03**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij Menadžment

Petar Serdarušić

Materijalna baština Republike Hrvatske

Diplomski rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Diplomski studij Menadžment

Petar Serdarušić

Materijalna baština Republike Hrvatske

Diplomski rad

Kolegij: Interkulturalne poslovne komunikacije

JMBAG: 0010216215

e-mail: pserdarusic@efos.hr

Mentor: prof.dr.sc. Ivana Barković Bojanić

Osijek, 2021.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Graduate Study Management

Petar Serdarušić

Tangible cultural heritage of the Republic of Croatia

Graduate paper

Osijek, 2021.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____
(navesti vrstu rada: završni / **diplomski** / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Petar Serdarušić

JMBAG: 0010216215

OIB: 26608780662

e-mail za kontakt: vt.petar.serdarusic@gmail.com

Naziv studija: Diplomski sveučilišni studij Menadžment

Naslov rada: Materijalna baština Republike Hrvatske

Mentor/mentorica diplomskog rada: prof.dr.sc. Ivana Barković Bojanić

U Osijeku, 2021. godine

Potpis Petar Serdarušić

Materijalna baština Republike Hrvatske

SAŽETAK

Kultura je s gledišta humanističkih i društvenih znanosti jedan od najsloženijih pojmova, ponajviše zbog svoje višeznačnosti. U najširem značenju kultura se odnosi na sve što je djelo čovjeka i društva. Ipak, danas pod pojmom kulture smatramo vrijednosti, uvjerenja i percepciju svijeta, koji su temelj ljudskog ponašanja. Kultura je i osnovno obilježje određene nacije, te jedan od glavnih faktora oblikovanja identiteta pojedinca, grupe i društva. Važan segment kulture je i materijalna baština, odnosno dobiveno materijalno nasljeđe koje se prenosi budućim generacijama. Baština je nacionalno dobro kojim se identificiraju određene društvene zajednice pa i nacije, a predstavlja njihovu prošlost, sadašnjost, ali i budući smjer. Hrvatska je u smislu baštine iznimno bogata zemlja. Pod UNESCO zaštitom nalazi se čak 27 materijalnih i nematerijalnih dobara, što Hrvatsku svrstava u sam vrh s obzirom na veličinu njenog teritorija. Republika Hrvatska zbog bogatstva kulturne baštine ima velik turistički potencijal, te napore mora usmjeriti na pravilno korištenje izvora kulturne baštine. Turistička djelatnost u Republici Hrvatskoj jedna je od osnovnih gospodarskih aktivnosti, a uvelike pridonosi i rastu gospodarskog sustava. Na popisu se nalazi deset materijalnih dobara koji su vremenom postali i jedan od simbola Republike Hrvatske, a osim što je stavljanje navedenih dobara na UNESCO popis veliko priznanje, bitno je i zbog same zaštite kako bi i buduće generacije mogle uživati u njihovom bogatstvu.

Ključne riječi: UNESCO, kultura, baština, kulturni turizam

Tangible cultural heritage of the Republic of Croatia

ABSTRACT

Culture is one of the most complex concepts from the humanistic and social sciences point of view, mostly due to its ambiguity. In the broadest sense, culture refers to everything that is work of man and society. Yet today, under the notion of culture, we consider the values, beliefs, and perceptions of the world, which are the basis of human behavior. Culture is also a basic feature of a certain nation, and one of the main factors of shaping the identity of an individual, group and society. An important segment of culture is the material heritage, ie the obtained material heritage that is being transferred on to future generations. Heritage is a national good that identifies certain social communities and even nations, and represents their past, present, but also future direction. Croatia is an extremely rich country in terms of heritage. As many as 27 tangible and intangible assets are under UNESCO protection, which places Croatia at the very top given the size of its territory. Due to the richness of cultural heritage, the Republic of Croatia has a great tourism potential, and it has to focus its efforts on the proper use of cultural heritage sources. Tourism in the Republic of Croatia is one of the basic economic activities, and it greatly contributes to the growth of the economic system. The list includes ten material goods that have over time become one of the symbols of the Republic of Croatia, and apart of placing these goods on the UNESCO list is considered as a great recognition, it is important for the protection itself so that future generations can enjoy their wealth.

Keywords: UNESCO, culture, heritage, cultural tourism

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O kulturi	2
2.1. Pojam kulture	2
2.2. Osnovne funkcije kulture	3
2.3. Elementi kulture	4
2.4. Obilježja kulture.....	4
3. Kulturna baština	6
3.1. Povijesni razvoj kulturne baštine	6
3.2. Definicija kulturne baštine	6
3.3. Kulturna baština prema lokalitetu	7
3.4. Zakonski okvir za očuvanje baštine	9
4. Kulturna baština i ekonomski razvitak	11
4.1. Ekonomika kulturnih dobara.....	11
4.2. Kulturni turizam	13
5. Materijalna baština Republike Hrvatske u funkciji razvoja.....	16
5.1. Stari grad Dubrovnik.....	17
5.2. Povijesna jezgra Trogira.....	18
5.3. Dioklecijanova palača i srednjovjekovni Split.....	20
5.4. Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku.....	22
5.5. Ranokršćanski Kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču.....	24
5.6. Nacionalni park Plitvička jezera	26
5.7. Starogradsko polje.....	28
5.8. Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici.....	29
5.9. Iskonske bukove šume Karpata i drugih regija Europe.....	30
5.10. Obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku	31
6. Materijalna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske.....	33
6.1. Kulturni turizam u Republici Hrvatskoj.....	33
7. Zaključak.....	37
Literatura.....	38
Popis tablica	42
Popis slika	42

1. Uvod

Od samih početaka čovječanstva kultura se smatra bitnim segmentom, te se kroz prenošenje na nove generacije brine o njenom očuvanju. Osim što kultura definira pojedinca, definira i grupe ljudi kao i čitave nacije. Na području današnje Hrvatske živjeli su mnogi narodi, koji su svojom ostavštinom doprinijeli kulturnom bogatstvu ovog područja. Naslijeđeno kulturno bogatstvo ima povijesnu, znanstvenu i obrazovnu vrijednost, koju je nužno sačuvati za generacije koje dolaze.

Najpriznatija organizacija za zaštitu kulturne baštine je UNESCO, odnosno Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu. Organizacija UNESCO je specijalizirano tijelo UN-a, osnovana 1945. godine u Londonu - sa sjedištem u Parizu. UN, a samim time i UNESCO broji 193 države članice, što ju ujedno čini i najvećom međunarodnom organizacijom. Osnovni cilj organizacije je poticanje mira i sigurnosti te promoviranje suradnje između naroda na područjima obrazovanja znanosti i kulture. Sukladno tome, cilj je i očuvanje baštine koja ima iznimnu važnost za čovječanstvo. Stoga UNESCO od 1972. godine sastavlja popis svjetske materijalne i nematerijalne baštine. Na popisu iz 2021. godine našlo se 1121 dobro iz 167 zemalja svijeta. Od navedenog broja 869 pripada kategoriji kulturnih dobara, 213 prirodnih, te 39 mješovitih.

Rad detaljno opisuje materijalna dobra Republike Hrvatske s UNESCO popisa, ali i ukazuje na povezanost između kulture i ekonomskog razvitka. Bitan naglasak stavljen je na kulturni turizam, budući da je turistička djelatnost jedna od glavnih gospodarskih aktivnosti u Republici Hrvatskoj.

2. O kulturi

Sam pojam kulture s gledišta humanističkih i društvenih znanosti smatra se jednim od najstroženijih zbog svoje višeznačnosti koja je određena različitim pristupima unutar pojedinih disciplinarnih područja. Kultura je sačinjena od vrijednosti, uvjerenja i percepcije svijeta koji su temelj čovjekova ponašanja. Kultura se smatra osnovnim obilježjem nacije te je ona jedan od glavnih faktora oblikovanja identiteta pojedinca, grupe i društva. Kulturna obilježja prenose se s pojedinca na organizaciju te tako čine jedinstvenu organizacijsku kulturu. Sve veće promjene u svjetskim trendovima, globalizacija i ubrzan tehnološki napredak stvaraju nove mogućnosti u širenju poslovanja te stavljaju naglasak na nužnost upoznavanja različitih kultura i prihvaćanje različitih ponašanja, vrijednosti, vjerovanja, mišljenja i stavova.

2.1. Pojam kulture

Brojna su značenja kulture. Prema Enciklopediji Leksikonskog zavoda (1999) kultura dolazi od latinske riječi *cultura*, što u prijevodu znači obrađivanje zemlje;/ njega tijela i duha;/ oplemenjivanje; poštovanje. U najširem značenju kultura se odnosi na sve što je djelo čovjeka i društva. Kulturom se obično označava skupina vrijednosti, običaja, praksi po kojima određena skupina ljudi živi i čije karakteristike prenosi na ostale naraštaje. Kulture se razlikuju i mijenjaju od jednog društva do drugog, a pripadnici određene kulture prihvaćaju načine ponašanja koji su karakteristični za njih.

Dakle, kultura obuhvaća sve što sadržava život nekog društva. Šundalić (2011:19) navodi kako u kulturi treba razlikovati:

- Vrijednosti i norme – koje predstavljaju duhovni segment kulture
- Materijalna dobra – koja su stvorena.

Kultura pred kraj 19. stoljeća postaje centralnim pojmom nove znanstvene discipline - kulturne antropologije. Osnovni zadatak nove znanstvene discipline bio je opisivanje i interpretiranje razlika u kulturi prema mjerilima zapadne civilizacije. Prvu znanstvenu i najširu definiciju kulture daje antropolog E. B. Taylor (1871) koji navodi kako je kultura složena cjelina koja uključuje znanje, uvjerenja, umjetnost, moral, zakone, običaje i svaku drugu sposobnost i navike koje čovjek stječe kao član određene društvene zajednice.

Najintenzivnija istraživanja na području kulture zbivaju se tijekom 20. stoljeća te kao rezultat donose različite definicije kulture koje su podijeljene u različite kategorije. Sjevernoamerički antropolozi A. L. Kroeber i Clyde Kluckhohn do početka 1950-ih uspjeli su iz različitih literatura prikupiti više od stotinu definicija kulture te ih razvrstati u šest kategorija: deskriptivne, povijesne, normativne, psihološke, strukturne i genetske. U tom periodu istraživanje različitih aspekata kulture usmjereno je na pojedinca i njegovu vlastitu interpretaciju načina života svoje i ostalih kulturno različitih grupa. Takav način gledanja na kulturu utjecao je na razumijevanje i prihvaćanje kulture kao skupa temeljnih vrijednosti, normi i uvjerenja koje su zajedničke pripadnicima društva i koje se prenose s generacije na generaciju.

Schaefer (1989:63) je kulturu definirao kao ukupnost naučenog i socijalizacijom prenošenog ponašanja, a što uključuje ideje, vrijednosti i običaje skupina ljudi.

Američki teoretičar Ralph Linton navodi: „Kultura jednog društva jest način života njegovih pripadnika; zbirka ideja i navika koje oni uče, dijele i prenose iz pokoljenja u pokoljenje“.

Philip Kotler (2006:256) definirao je kulturu kao: „Skup temeljnih vrijednosti, percepcija, želja i ponašanja koje je neki član društva naučio od obitelji i drugih važnih institucija“.

UNESCO-va deklaracija (2001) sugerira kako kulturu valja promatrati kao skup distinktivnih, duhovnih i materijalnih, intelektualnih i afektivnih značajki koje karakteriziraju neko društvo.

2.2. Osnovne funkcije kulture

Ustanovljeno je kako je kultura zbog svoje višeznačnosti vrlo složen pojam, ipak osnovnim funkcijama kontrole kako navodi Žepić (1999:133) smatraju se :

- Funkcija održanja – kultura pomaže čovjeku da lakše savlada i iskoristi prirodne i društvene sile, te humaniziranju prirode kroz čovjekovo djelovanje ali i njenu zaštitu.
- Zaštitna funkcija – kultura štiti pojedinca od gubljenja ljudskog identiteta, a kulturne tvorevine od zaborava (kroz razne kulturne institucije kao što su muzeji, knjižnice, arhivi, obrazovne institucije i slično).

- Funkcija odgoja kulture i socijalizacije – upoznaje pojedinca sa vrijednostima kulturnih dobara, te razvija osjećaj i potrebu za njeno očuvanje, ali i poticaj za danje kulturno stvaralaštvo.
- Normativna funkcija – postavlja norme i standarde ponašanja, sastavni dio društvene kulture su pravila i propisi koji osiguravaju pravilno ponašanje i pridržavanje određenih normi kod svih društvenih subjekata.

2.3. Elementi kulture

Elementima kulture smatramo sve dijelove koji čine kulturu neke nacije, društva ili grupe. Oni daju identitet društvima i omogućavaju njihovu jasnu prepoznatljivost i jedinstvenost.

Elementi kulture mogu biti materijalni i nematerijalni. Materijalni elementi kulture su svi oni elementi koji su opipljivi i vidljivi, te su rezultat ljudskog rada i stvaranja. Neki od primjera materijalne kulture su muzeji, crkve, spomenici, umjetnine, odjeća itd. S druge strane nematerijalni elementi kulture su vezani uz neopipljiva, duhovna obilježja grupe kao što su znanje, običaji, vrijednosti koja se očituju u ritualima, religiji, legendama, jeziku, načinu pripreme hrane itd.

Kulturni elementi nisu statični nego su podložni promjenama tijekom vremena.

2.4. Obilježja kulture

Prema Kesić, T. (1999:20) obilježja kulture su :

- Kultura je stvorena – kultura ne čeka da bude otkrivena nego se stvara među relacijom triju nezavisnih varijabli: ideologija, tehnologija i okruženje.
- Kultura je adaptivan proces – kultura se mijenja, društvo nije statična cjelina.
- Kultura se prenosi – procesom socijalizacije kultura se prenosi s generacije na generaciju.
- Kultura je ugodna reakcija – ona zadovoljava osnovne biološke i psihološke potrebe društva.
- Kultura je zajednička za pripadnike određenog društva – kultura je skupni fenomen, dijele je pripadnici jedne skupine i odražava se društvenim normama i običajima.

- Kulture su slične, ali ipak različite – određene sličnosti postoje kod svih kultura, ali razlike nastaju kod načina i metoda donošenja i korištenja svakog elementa kulture.
- Kultura je trajna i nagrađuje – ako se potrebe zadovoljavaju sukladno normama određene kulture tada se ponašanje nagrađuje i ono pojačava postojeće norme te se tako prenosi na sljedeću generaciju.
- Kultura je prilagodljiva kategorija – prilagodbe s obzirom na promjene u tehnologiji, inovacijama, promjenama u okruženju i sl.
- Kultura je organizirana i integrirana – svi dijelovi kulture međusobnom interakcijom teže jedinstvu općih vrijednosti, vjerovanja i moralnih osnova.
- Kultura propisuje ponašanje – pripadnici određene kulture slijede standarde ponašanja karakteristične za njihovu zajednicu.

3. Kulturna baština

3.1. Povijesni razvoj kulturne baštine

Prema Jelinčić D. (2010) baštinu kakvu poznajemo danas rezultat je evolucije baštine kroz povijest, s početkom Francuske revolucije. Baština je prije toga označavala nasljedno dobro koje se isključivo prenosi s roditelja na djecu. Baština je tada bila osnovna komponenta obitelji koju je trebalo poštovati. Pojam baština nastaje nakon Francuske revolucije, od kada se baština ne veže nužno uz obitelj nego za nacije, čime baština postaje zajedničko dobro čitavog naroda. Baština kao nositelj vrijednosti memorije tada postaje element koji potpomaže stvaranju nacionalnog identiteta.

Vremenom se afirmirala ideja kako je baština dobiveno nasljeđe koje se prenosi budućim generacijama, koje ne mora pripadati nužno obitelji nego i određenoj društvenoj skupini pa i naciji. Baština je postala nacionalno dobro kojim se identificiraju određene društvene zajednice, te im ona predstavlja prošlost, sadašnjost, ali i budući smjer. Čovjek je oduvijek imao želju za čuvanjem svoje prošlosti, kako bi na greškama mogao učiti te se usmjeriti na sadašnjost i budućnost.

3.2. Definicija kulturne baštine

Poimanje baštine se mijenjalo kroz povijest, s tim i definicija pojma baštine koja se vremenom prilagođavala i proširivala. Jednu od najčešće korištenih definicija dao je UNESCO sada već davne 1972. godine u dokumentu *"Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine"*. U navedenom dokumentu navodi se sljedeće:

"Kulturna baština odnosi se na „spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti. Tri su glavne komponente Konvencije pri definiranju kulturne baštine, a to su: spomenici u koje pripadaju djela arhitekture, monumentalna djela iz područja skulpture i slikanja, elementi ili strukture arheološke prirode, crteži, pećine i prebivališta, te kombinacije obilježja univerzalne (povijesne, umjetničke ili znanstvene) vrijednosti. U drugu komponentu ubrajaju se skupine građevina: skupine samostojećih ili povezanih građevina koje zbog svoje arhitekture, položaja u okolišu ili homogenosti posjeduju izuzetnu univerzalnu vrijednost, bilo povijesnu, znanstvenu

ili umjetničku. Zadnja komponenta Konvencije kod definiranja kulturne baštine su lokaliteti, što se odnosi na djela čovjeka ili kombinirana djela prirode i čovjeka, te područja koja uključuju arheološke lokalitete izuzetne univerzalne vrijednosti – povijesne, znanstvene ili umjetničke. " Nations World Heritage Convention Concerning Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972:1

Određeni se dokumenti također bave definiranjem baštine, dok se neki bave segmentima baštine, npr. Povijesnim gradovima, arhitekturom i slično. Prema Jelinčić D. (2010) većina definicija odnosi se na prenošenje materijalnih i nematerijalnih dobara s prošlih na nove generacije, koje se održavaju u sadašnjosti te se čuvaju za budućnost i dobrobit budućih generacija. Naslijeđena baština često je jedinstvena i nezamjenjiva, što novim generacijama stvara odgovornost jer i oni žele njeno očuvanje i prijenos na nove generacije. Baština uključuje širok spektar dobara, od arheoloških, arhitekturnih, znanstvenih, tehnoloških te mnogih drugih. Također postoji prirodna baština koja se odnosi na određeni krajolik, njegovu prirodu, okoliš te biljni i životinjski svijet. Prirodna baština često igra veliku ulogu u turističkoj industriji, baš kao i nematerijalna baština.

Jelinčić D. (2010) također navodi kako se nematerijalna baština često održava kroz društvene običaje, vrijednosti, prakse, duhovna vjerovanja, umjetnost, jezik i druga obilježjima određenog društva. Za razliku od materijalne baštine, nematerijalnu je puno teže sačuvati od propadanja, odnosno zaborava. Iako postoje mnogi razlozi zašto je baštinu potrebno sačuvati, nemaju svi jednaku percepciju prema onome što nasljeđuju. Tako primjerice ono što jedna generacija smatra kulturnom baštinom, druga olako odbaci. Razlozi mogu biti različiti, a najčešće se radi o nedovoljnom poznavanju prošlosti ili nemogućnost identifikacije s objektom baštine. Postoji i namjerno odbacivanje nekog povijesnog perioda odnosno baštine iz određenog doba, što često vezujemo uz represivne političke sustave koji ne dopuštaju slobodan razvoj društva i pojedinca.

3.3. Kulturna baština prema lokalitetu

Baština ima posebno značenje za pripadnike iste društvene zajednice. Ipak, nisu svi pripadnici društvene zajednice jednako vezani za svaki oblik baštine, pa stoga razlikujemo vezanost baštine uz lokalitet koja prema Jelinčić D. (2010) može biti:

- svjetska,

- nacionalna,
- lokalna,
- osobna.

Svjetska baština poznata je širokoj javnosti te u smislu tržišnog poslovanja privlači velik broj turista iz različitih zemalja. Iako većina turista poštuje kulturnu baštinu zemlje koju posjećuje, većinom se radi samo o poštovanju prema određenom narodu, a ne osjećaju osobne povezanosti za njihovu kulturnu baštinu.

Nacionalna baština često predstavlja nacionalne ideale i nacionalni ponos. Ima određeni prihodovni potencijal, ali ne kao u prethodnom slučaju u primarno turističkim destinacijama i atrakcijama, nego za posjetitelje motivirani drugim razlozima. Nacionalna baština ima za cilj obrazovati turiste koji žele naučiti više o zemlji koju posjećuju.

Na lokalnoj razini društvenim zajednicama potrebne su zajedničke oznake kako bi sačuvali svoju prošlost te se identificirali na taj način. Mnogi gradovi i sela rade na očuvanju svoje prošlosti odnosno lokalne baštine. Većina lokalne baštine na svijetu nije službeno, odnosno međunarodno priznata, te manji dio njih privlači turiste iz drugih zemalja. Lokalnih atrakcija je puno više od svjetski poznatih, na jednu svjetsku dolazi nekoliko stotina onih manje poznatih – lokalnih.

Osobna baština vezana je uz pojedince, odnosno ljude koji su emocionalno vezani uz određeni lokalitet. Ova razina baštine privlači manje skupine ljudi o kojima je vrlo teško govoriti sa gledišta poslovanja jer je teško utvrditi kolika je emotivna povezanost pojedinog putnika za određeni lokalitet. S druge strane, ova vrsta turizma kod posjetitelja izaziva najimpresivnije dojmove budući da je posjetitelj emotivno vezan uz mjesto koje posjećuje.

Ova podjela baštine ostavlja mogućnost da se razine isprepletu. Ono što jednoj osobi predstavlja svjetsku baštinu, za nekog drugog može biti lokalna ili čak osobna. Upravo to dokazuje koliko je kulturna baština kompleksan pojam. Stari grad Dubrovnik za stranog turista može biti svjetska baština, dok je za stanovnika Dubrovnika lokalna. Također strani turisti Zagrebačku katedralu mogu smatrati svjetskom baštinom, dok je katolici smatraju osobnom. Baštinu čine elementi koji neko mjesto čine jedinstvenim, odnosno ono po čemu ga se sjećamo, bilo da se radi o arhitekturi, spomenicima, pjesmama, hrani ili nečem drugom.

3.4. Zakonski okvir za očuvanje baštine

Nakon što je rad utvrdio značenje i važnost baštine, potrebno je objasniti na koji način se ona čuva od propadanja. Baštinu je potrebno sačuvati od "zuba vremena", ali i od ljudskog faktora (devastacija, neodržavanje, privatizacija i sl.).

Prije svega važno je napomenuti kako oblik vlasništva nad kulturnim dobrima može biti javno, privatno i civilno. Javna i civilna kulturna dobra većinom u cilju imaju educirati posjetitelje o samom dobru, dok su kulturna dobra u privatnom vlasništvu većinom povezana sa ostvarenjem profita, rekreacijom i zabavom. (Timothy i Boyd 2003:135)

Prema Jelinčić D. (2010) baštinom u javnom vlasništvu obično upravljaju određena vladina tijela. U većini zemalja najveću ulogu u upravljanju takvim dobrima ima upravo javni sektor, dok su privatna dobra stečena kupovinom ili nasljedstvom. U privatnom sektoru najčešće se radi o dobrima kao što su rudnici, vinarije, muzeji i plantaže. U Hrvatskoj i zemljama Europe ovakva praksa je vrlo rjeđa nego u zemljama zapada te se rijetko koriste u turističke svrhe. Među objektima koji su u civilnom vlasništvu ali se ne upotrebljavaju u profitne svrhe, najčešće je riječ o muzeju, groblju, povijesnim građevinama, centrima za posjetitelje i slično.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj prvi put je donesen 1999. godine, a njime se definiraju vrste kulturnih dobara te se nad njima uspostavlja zaštita. Donesen je registar kulturnih dobara Republike Hrvatske o kojem brigu vodi Ministarstvo Kulture. U registru su dobra svrstana u tri kategorije: zaštićena kulturna dobra, kulturna dobra od nacionalnog značaja te preventivno zaštićena dobra. Vlasnici kulturnih dobara ovim zakonom dobivaju svoja prava i obaveze. Obavljaju se inspekcijski i upravni poslovi, a određuje se i samo financiranje zaštite. Ovaj zakon štiti kulturna dobra bez obzira u čijem se vlasništvu nalaze.

Pravna zaštita prirodne baštine osim državnim zakonima regulirana je i mnogim međunarodnim i europskim zakonima. Iako postoje brojni međunarodni dokumenti u službi zaštite prirodne baštine, valja izdvojiti Konvenciju za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine koja je usvojena 1970. godine, te je u nju do danas upisano 1121 dobara. Od navedenih dobara 869 spada u kategoriju kulturnih, 213 prirodnih te 39 mješovitih.

Kasnije su doneseni novi zakoni o zaštiti prirode (NN 70/2005, 139/2008 i NN 57/2011) koji baštinu razvrstava područja u devet kategorija, te Zakon o zaštiti okoliša (NN 110/2007). Uz navedene, postoje mnogi drugi zakoni koji su usko vezani uz očuvanje baštine te se protežu u

brojnim zakonskim aktima. Tako je recimo opća skupština UNESCO-a usvojila Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine u listopadu 2003. godine, kojeg je Hrvatska ratificirala 2005., a danas na njihovom popisu imaju čak 17 nematerijalnih dobara.

Osim pravnih mjera provodi se i fizičko očuvanje baštine odnosno spašavanje od propadanja. U sklopu navedenog se vrši konzerviranje i restauriranje u graditeljstvu i umjetnosti, dok se u književnosti recimo održavaju i čuvaju stari rukopisi. Obrazovanje također ima važnu ulogu, budući da se obrazovanjem znanje prenosi na nove generacije te tako osvježuje vrijednosti kulturne baštine.

4. Kulturna baština i ekonomski razvitak

Kulturna baština obuhvaća sva dobra, materijalna i nematerijalna, koja su sadašnje generacije naslijedile od ranijih generacija te koje su od velike vrijednosti za cjelokupno čovječanstvo. Vrijednosti kulturne baštine trebaju biti očuvane kako bi obogaćivale sadašnje i buduće generacije, a UNESCO je donio i uredio niz zakona i odredbi kako bi se taj režim zaštite proveo. Forrest (2010:4) ističe tri vrijednosti koje su utjecale na razvoj zaštitnih režima u okviru UNESCO-a, a to su: izražajna vrijednost, arheološka odnosno povijesna vrijednost i ekonomska vrijednost kulturne baštine. Kultura ima i svoju ekonomsku vrijednost te se uključuje u procese stvaranja profita, stoga se unutar ekonomije razvija posebna grana kulturne ekonomije. Ekonomija kulture proučava izvedbenu umjetnost, industriju kulture i kulturni turizam.

U nastavku će pobliže biti objašnjena ekonomska vrijednost kulturne baštine koja kroz turizam, pogotovo u Republici Hrvatskoj, predstavlja jedan od glavnih izvora gospodarskih prihoda države.

4.1. Ekonomika kulturnih dobara

Kulturna baština zahtjeva investicije, a one se temelje na ekonomskim vrijednostima. Zbog nedovoljnih subvencija kulturne baštine i velikih troškova očuvanja, primorano je okretanje tržištu. Ekonomska vrijednost može se pronaći u materijalnim i nematerijalnim elementima kulturne baštine. Razne prirodne i arhitektonske atrakcije privlače turiste, no turistički potencijal nije vidljiv samo na tom području nego i u kulturnim događanjima. Zbog sve većeg popisa baštine povećava se u financijski ulog, te se investitori moraju odlučiti u što uložiti sredstva.

Sva dobra kulturne baštine prvo prolaze kroz proces valorizacije u kojemu se raspravlja, procjenjuje i donosi odluka o vrijednosti baštine. Kod procjene vrijednosti u obzir se uzima nematerijalnost baštine i njezine koristi. Prilikom procjene potrebno je istražiti tržište i prikupiti podatke o tome koliku su cijenu zapravo ljudi spremni platiti za određenu vrijednost s ciljem očuvanja ili investiranja u kulturu i to preko poreza, donacija ili raznih ustupaka. Frey i Pommerehnel (1989) razlikuju pet vrsta vrijednosti, a to su:

- Opcijska vrijednost koja se odnosi na vrijednost koja proizlazi iz činjenice da postoji prilika da se dobro koristiti bez obzira koristi li ga netko ili ne.
- Vrijednost postojanja odnosi se na vrijednost koju netko pripisuje samom postojanju kulturnog dobra.
- Vrijednost prestiža primarna je vrijednost vezana uz koristi koje proizlaze iz činjenice da nešto ima visoki status.
- Vrijednost nasljedstva predstavlja vrijednost koju dobro može imati za buduće generacije.
- Obrazovna vrijednost odnosi se na vrijednost dobra kao obrazovnog resursa, što se u kontekstu UNESCO-a shvaća kao doprinos pozitivnom identitetu, pluralizmu, dijalogu, kulturi mira i ekonomskom razvoju.

Kulturna baština i raznolikosti koje nudi postaju jedne od glavnih atrakcije koje privlače turiste. Kao posljedica većeg broja posjetitelja javlja se i povećan broj prihoda kulturnog dobra. Većini kulturnih dobara glavni izvor prihoda su javna sredstva, no kako je njih sve manje dolazi do potrebe za novim načinima realizacije prihoda, a tu turizam dolazi kao glavni i najčešći izbor. Uz državna financiranja najučestaliji izvor prihoda upravo su naknade korisnika, koje čine većinu prihoda kulturnih dobara. Turisti su skloniji potrošnji po dolasku na turističku destinaciju pa tako raste broj prihoda i u maloprodaji te ugostiteljstvu. Raste i broj prodanih ulaznica, najma usluga te posjeta ostalim događajima.

Prema Stevensu uobičajeni izvori prihoda na lokalitetima baštine mogu se podijeliti u devet kategorija: izravno financiranje, maloprodaja, smještaj, privatni najam, događanja, interpretacija, ugostiteljstvo, naplata ulaza, iznajmljivanje.

Tablica 1.: Izvori prihoda na lokalitetima baštine¹

Izravno financiranje	Vlada, lokalna vlast, potpore, donacije, nasljedstvo, članstvo, darovnice, sponzorstvo, zajednička promidžba, zajedničke kartice
Maloprodaja	Roba, narudžba, trgovine potrepštinama za farmu, vrtni centri, franšiza reprodukcija,

¹ Izvor: Stevens, prema Timothy i Boyd 2003. (Jelinčić, D. (2010) *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Zagreb, MEANDARMEDIA.)

	dislocirane trgovine, mjenjačnice, biljke, specijalizirane trgovine
Smještaj	Bed & Breakfast, tečajevi za usavršavanje, konferencije za lokalno stanovništvo, kuće za odmor
Privatni najam	Snimanje filmova, fotografiranje, reklamiranje novih proizvoda na tržištu, najam izložaka
Događanja	Festivali, sajmovi obrta, povijesna uprizorenja, predstave, koncerti, izložbe, ratne igre, sportske aktivnosti
Ugostiteljstvo	Restorani, kafeterije, snack-barovi, banketi, korporativna zabava, konferencije
Naplata ulaza	Naknade za ulaz, naknade za parkiranje, naknade za aktivnosti sudjelovanja
Interpretacija	Tiskani vodiči i druge publikacije, audio vodstva, audio-vizualna vodstva, turistička vodstva, strojevi, simulatori
Iznajmljivanje	Obrađivanje zemlje, kampovi, igrališta za golf

Izvori prihoda nisu ograničeni te uz navedene postoje i mogućnosti drugih izvora prihoda.

4.2. Kulturni turizam

Kulturni turizam je kompleksan pojam i ne postoji specifična i jedinstvena definicija koja bi zaokružila njegovo značenje. Međutim svaka definicija u sebi sadrži zajedničku bit, a to je upoznavanje turista s turističkim odredištem i svim zanimljivostima i atrakcijama koje ono nudi.

Svjetska turistička organizacija (UNWTO, 1985) definirala je kulturni turizam kao putovanja motivirana kulturom poput studijskih, kazališnih i kulturnih tura, putovanja na festivale i slična

događanja, posjete povijesnim lokalitetima i spomenicima, putovanja kako bi se proučavala priroda, folklor ili umjetnost te hodočašća.

Vlada Republike Hrvatske i Ministarstvo turizma u Strategiji razvoja kulturnog turizma (2003:5) navode kako se kulturnim turizmom smatra turizam specijalnih interesa, a definira kao posjete osoba izvan njihovog stalnog mjesta boravka motivirane u cijelosti ili djelomično interesom za povijest, umjetnost, nasljeđe ili stil života lokaliteta, regije, grupe ili institucije.

Prema drugom autoru „kulturni turizam označava kretanje ljudi koje je uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja, s namjerom sakupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe“ (Richards, 1999:17).

Razović (2009:2) navodi kako je kulturni turizam vrsta turizma u kojem su cilj turističkih posjeta muzeji, izložbe, koncerti, ili je pak takva vrsta turizma vezana uz materijalnu, tj. „izgrađenu“ baštinu, od religijskih spomenika do svjetovne arhitekture.

Prema navedenim definicijama možemo zaključiti kako kulturni turizam predstavlja kretanje ljudi koji su motivirani željom i interesom za sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima mjesta kojeg posjećuju.

Razvojem kulturnog turizma obogaćuje se turistička ponuda, te se prevladavaju strukturni problemi poput sezonalnosti i geografske koncentracije na određena područja. Promjene u životnom stilu i socio-demografske promjene dovode do rasta potražnje za kulturnim turizmom. Zbog sve većeg interesa u svijetu za turističkim destinacijama javljaju se i novi trendovi koji podupiru razvoj i popularnost kulturnog turizma, a prema Richards (2002:231) to su:

- Sve veća popularnost kratkih odmora,
- Sve veća važnost eko-turizma i avanturističkog turizma,
- Veća popularnost turizma temeljenog na iskustvima,
- Promjena koncepta muzeja,
- Povezivanje visoke kulture i popularne kulture,
- Razvoj interneta i utjecaj tehnologije.

Razvojem kulturnog turizma treba posvetiti posebnu pozornost pri kreiranju kulturnog turističkog proizvoda te posjetiteljima treba pružiti autentičan proizvod koji će se izdići kvalitetom i obogatiti njihovo iskustvo. Također pri provođenju strateških mjera, turistički sektor treba uložiti napore u privlačenje turista bolje platežne moći, produljene sezone,

geografsko proširenje potražnje, unaprjeđenje imidža destinacija i stimuliranje potrošnje. Kroz unaprjeđenje cjelokupnog sustava kulturnog turizma stvaraju se direktne i indirektne koristi kroz nove izvore prihoda, veći broj posjetitelja i alternativne izvore financiranja. Također, stanovnici će imati razvijenije, sadržajem bogatije mjesto za život.

Međutim, tržište odlikuje raznolika potražnja za ovom vrstom proizvoda te se turisti razlikuju po tome koliku im motivaciju za putovanja predstavlja kultura. Također, turist može posjetiti određenu destinaciju bez da mu je kultura osnovna motivacija putovanja, a ipak usputno sudjeluje u kulturnom životu lokalne zajednice.

5. Materijalna baština Republike Hrvatske u funkciji razvoja

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) ima značajnu ulogu prilikom definiranja, zaštite i očuvanja kulturnih dobara. Giovanni Puglisi (predsjednik talijanskog Nacionalnog povjerenstva u UNESCOU) navodi kako svjetska baština pripada čitavom čovječanstvu te da je njeno očuvanje obveza svih nas, a posebno mladih ljudi koji trebaju prepoznati važnost tih dobara.

Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja se može pohvaliti iznimno bogatom materijalnom i nematerijalnom baštinom na tako malom području. Čak 27 dobara se nalazi pod zaštitom UNESCO-a. Stroge kriterije za ulazak na popis prema ministarstvu kulture (2021) zadovoljilo je 17 nematerijalnih dobara:

- Čipkarstvo u Hrvatskoj
- Dvoglasje tijesnog intervala Istre i Hrvatskog primorja
- Festa Sv. Vlaha, Zaštitnika Dubrovnika
- Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana
- Godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine
- Procesija "Za križen" na otoku Hvaru
- Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja
- Sinjska alka, viteški turnir u Sinju
- Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske
- Bećarac – vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema
- Nijemo kolo s područja Dalmatinske Zagore
- Klapsko pjevanje
- Mediteranska prehrana na Hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa
- Međimurska popevka
- Umijeće suhozidne gradnje
- Glazbeni izričaj ojkanje
- Ekomuzej Batana

Hrvatska na UNESCO popisu svjetske baštine ima i deset materijalnih dobara, koje rad detaljnije obrađuje u nastavku.

5.1. Stari grad Dubrovnik

Grad Dubrovnik nastao je između 598. i 615. godine kada su stanovnici grčke utvrde Epidaurus (današnji Cavtat) bježali pred Slavenima. Grad ima veliku spomeničku vrijednost i bogato umjetničko značenje. Povijesna gradska jezgra Dubrovnika zapravo je utvrda, budući da je okružen zidinama dugim gotovo dva kilometra koje su kroz povijest grad štitile od napada osvajača. Zidine su građene od 13. do 17. stoljeća, duge su 1940 a visoke 25 metara. Okrenute su ka sve četiri strane svijeta, prema moru su široke od 1.5 do 3 metra, dok su zidine uz kopno široke od 4 pa sve do 6 metara. Tijekom 14. stoljeća sagrađeno je i 15 četverokutnih kula kako bi pojačali zaštitu od topničkih napada. Uz navedene četverokutne kule, postoje i tri okrugla tornja, pet peterokutnih, dvije utvrde i tvrđava sv. Ivana. Od brojnih dubrovačkih utvrda vjerojatno je najviše prepoznatljiva kula Minčeta, okrugla utvrda na sjeveru gradskih zidina koja je vremenom postala jedan od simbola Dubrovnika. Također vrijedi istaknuti i kulu Bokar na zapadu, koja se smatra jednom od najstarije očuvanih utvrda te vrste u Europi. Na istoku se izdvaja utvrda Revelin, a na hridi izvan zidina tvrđava Lovrijenac na kojoj stoji natpis koji je ujedno i moto grada: *"Sloboda se ne prodaje za sve zlato svijeta"*.

Gradske zidine kroz povijest su dograđivane i pojačavane, a završni su oblik dobile u 15. i 16. stoljeću. Obnovu je vršio niz graditelja (Nicifor Ranjina 1319., Michelozzo di Bartolomeo 1461.-1464., Juraj Dalmatinac 1465.-66., Paskoje Miličević 1466.-1516., Antonio Ferramolino 1538., Mihajlo Hranjac 1617. i dr.). Za vrijeme Dubrovačke republike unutar zidina živjelo je oko dvije tisuće ljudi, dok ih je najviše bio u 15. stoljeću, gotovo šest tisuća.

Zidine su izvanredno očuvane kao i građevine koje one okružuju. Unutar zidina nalazi se Stradun kao glavna ulica, Crkva Svetog Vlaha, Knežev Dvor, Dubrovačka katedrala, tri velika samostana, Vijećnica, zgrada Carine te mnoge druge znamenitosti ovog jadranskog bisera.

Glavna dubrovačka ulica Stradun nastala je krajem 9. stoljeća te povezuje zapadni ulaz u grad sa istočnim, odnosno Vrata od Pila i Vrata od Ploča. Prije nego je postao ulica, Stradun se koristio kao morski prolaz između tadašnja dva naselja. Stradun kakvog danas poznajemo izgled je dobio obnovom nakon potresa 1667. godine. Uz Stradun i Dubrovačke zidine, posebnu pažnju mnogih turista privlače i dvije barokne crkve smještene unutar dubrovačkih zidina. Prva od njih je današnja Dubrovačka katedrala, ujedno i sjedište Dubrovačko-neretvanske biskupije. Izgrađena je na mjestu bizantske i romaničke katedrale koja je također stradala u katastrofalnom potresu. Druga je Crkva sv. Vlaha, zaštitnika grada Dubrovnika.

Crkva sv. Vlaha također je sagrađena na mjestu nekadašnje romaničke crkve, koja je preživjela potres 1667. godine, ali je izgorjela u požaru 1706. godine.

UNESCO je zbog svih vrijednosti i posebnosti koje ovaj grad ima, 1979. godine Dubrovnik uvrstio u popis svjetske baštine.

Slika 1.: Dubrovnik²

5.2. Povijesna jezgra Trogira

Grad Trogir smjestio se između kopna i otoka Čiova. Stara jezgra grada je specifičan po kiparskom umijeću na kamenu, zbog čega je UNESCO staru jezgru Trogira uvrstio u popis svjetske baštine. Ulice Trogira posjetitelje vraćaju u prošlost, u vrijeme Grka, Rimljana i Mlečana. Arheološka istraživanja dokazala su kako je čovjek na trogirskom otoku boravio još u dalekoj prapovijesti, odnosno od trećeg stoljeća prije Krista. Na tom mjestu grčki kolonisti (trgovci sa današnjeg Visa) utemeljili naselje Tragurium, današnji Trogir.

Gotovo svaka kuća u povijesnoj jezgri Trogira ima stilska obilježja, određen natpis ili grb. Većina palača i kuća koje su ostale sačuvane nastale su u 13. stoljeću, kao i desetak sačuvanih

² Izvor: <https://www.seebtm.com/hrvatska-idealna-spoj-posla-uzitka/dubrovnik-ivo-pervan/?fbclid=IwAR3Uivg1OUUn6WBNZ-diJTbq7Yj6lztFvPflQdYHH0JyViqk28uaC-xh0Dxw> (pristupljeno: 09.07.2021)

crkva na tom malom području. Trogir je također imao zidine slične dubrovačkim, ali većina ih je porušena početkom 19. stoljeća, dok je sa južne strane grada sačuvan dio zidina sa kulama. Uz sačuvana gradska vrata sa južne strane, sačuvana je i loggia koja je služila za smještaj putnicima nakon zatvaranja gradskih vrata noću. Sjeverna gradska vrata također su ostala sačuvana do danas, a čuva ih kip Sv. Ivana.

Najimpresivnija trogirski građevina je utvrda Kamerlengo u jugozapadnom dijelu grada. Nastala je u 15. stoljeću te je korištena od strane mletačke vojske, po čijem je činovniku za financije (Camerariusu) utvrda dobila ime. Utvrda se danas koristi kao ljetna pozornica te je dom raznih manifestacija. Suprotno utvrdi Kamerlengo, nalazi se kula sv. Marka koja je također vrlo dobro očuvana. Svojevremeno ove su dvije utvrde bile spojene te su oklijevale napadima Turaka.

Slika 2.: Trogir³

Trogir se može pohvaliti i lijepim romaničkim crkvama, upotpunjenim renesansnim i baroknim zdanjima. Trogirski katedrala, odnosno katedrala sv. Lovre smjestila se na istočnoj strani grada. Građena je između 1213. i 1251. godine, a vidljivi su stilovi od romanike do baroka. U

³ Izvor: https://www.visitadriatic.eu/en/hrvatske-regije/unesco-destinacije/povijesna-jezgra-trogira/?fbclid=IwAR1_ToNBweJUIXIyDlyiZ7yhTnTWj9SN3ozy3iryx1FR_YqnGnoIISGZ6o (pristupljeno: 09.07.2021)

katedrali se nalaze brojna umjetnička djela od strane Andrije Aleši, Nikole Firentinca, Ivana Duknovića te mnogih drugih.

Posebno treba istaknuti ulaz u katedralu i romanički Radovanov portal iz 1240. godine, remek djelo najvećeg hrvatskog kipara - majstora Radovana. Radovanov portal smatra se najznačajnijim srednjovjekovnim portalom u ovom dijelu Europe, a prikazuje scene iz života Isusa Krista. Uz portal nalaze se i lavovi nad kojima su kipovi Adama i Eve.

Slika 3.: Radovanov portal⁴

5.3. Dioklecijanova palača i srednjovjekovni Split

Dioklecijanova palača smještena je na poluotoku Salone, te danas predstavlja jedan od najbolje sačuvanih spomenika rimskog graditeljstva na svijetu. Dao ju je sagraditi rimski car Dioklecijan između 295. i 305. godine, gdje je i boravio nakon kraja svoje vladavine, od 305.

⁴ Izvor: <https://tragurium.blogspot.com/2015/02/radovanov-portal.html?fbclid=IwAR046T-CNW7BUqS4PWztZhcuE25ZER-VAQikfRyqnSpuwlV5pv1ouCnsXsU> (pristupljeno: 09.07.2021)

godine do svoje smrti jedanaest godina kasnije. Palača je izgrađena kao kombinacija luksuzne vile i rimskog vojnog logora. Dvije glavne ulice palaču su dijelile na četiri dijela. Južni dio bio je predviđen za cara i njegove odaje, dok je sjeverni dio sadržavao zgrade namijenjene vojsci, posluži i spremištu. Palača je građena bračkim kamenom, a ukrasni detalji i dekoracije kao sfinge i mramor uvezeni su iz Egipta, Grčke i Italije. Palača je za vrijeme gradnje bila udaljena od tadašnjeg grada Salona šest kilometara, zbog čega je trebala dodatnu sigurnost u vidu 16 kula koje su ju okruživale.

Slika 4.: Dioklecijanova palača⁵

Palača imala četiri ulaza, tri s kopnene i jedan s morske strane. Južna strana Dioklecijanove palače okrenuta je ka moru, te je imala manje otvora i vrata u odnosu na istočnu i zapadnu stranu koje su izgledale vrlo slično. Glavni ulaz s dvojna vrata bio je na sjevernoj strani palače. Glavne ulice Dioklecijanove palače su *cardo* i *decumanus*. Ulica *cardo* vodila je na peristil, otvoreni prostor ispred carevih odaja, koji je iznimno očuvan i danas te se koristi za razne manifestacije. Sa desne strane ulice nalazila su se tri hrama: Jupiterov, Venerin i Vestibul. Vestibul je građen kao kružna dvorana i carski hodnik koji vodi do Peristila, a sa 17 metara visine i 12 metara širine impresivno izgleda i danas. Prije nešto više od pedesetak godina Vestibul je još imao svoje stanovnike, dok se danas koristi kao ljetna pozornica za klapske

⁵ Izvor: <https://hr.izzi.digital/DOS/320/1084.html?fbclid=IwAR3JGoJ468AbHcMPCupbfzKUfkAb58PYIzmp-zgmHtlzvwW1dOEF2yKsXF0> (pristupljeno: 09.07.2021)

nastupe. Na lijevoj strani ulice cardo nalazio se mauzolej te današnja Splitska katedrala.

Slika 5.: Dioklecijanova palača - peristil⁶

Dioklecijanova djelomično je očuvana do danas, kao i zgrade raznih stilova i povijesnih razdoblja. Palača se transformirala u današnji grad Split pa je tako i mauzolej pretvoren u katedralu. Iako je katedrala isprva bila posvećena Djevici Mariji, krajem srednjeg vijeka ime je dobila po zaštitniku Splita, salonskom mučeniku Sv. Dujmu. U Listopadu 1979. Dioklecijanova palača uvrštena je u popis svjetske baštine od strane UNESCO-a, a prava je rijetkost što u ovom kulturnom spomeniku ljudi i danas žive. Sve ono što se nalazi u Dioklecijanovoj palači, od Peristila, mauzoleja, hramova crkvice pa sve do samih romaničkih kuća, potvrda je bogate povijesti grada Splita.

5.4 Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku

Iako Šibenska katedrala nije stara kao grad Šibenik, ideja za njenu izgradnju je. Dugo godina Šibenčani su maštali o novoj katedrali, sve do dolaska Bogdana Pulšića na mjesto biskupa. Bilo je to nezahvalno vrijeme za tako velik pothvat kao što je gradnja katedrale, što zbog borbe za mađarsko – hrvatsko prijestolje, što zbog mletačke okupacije ali i čestih napada Turaka na

⁶ Izvor: https://www.rezerviraj.hr/social/zapis-40947-peristil-u-splitu-dioklecijanova-palaca.html?fbclid=IwAR1Mkb7g1s8FCjaSO5VkrU1V13HkYnTJEkPbi7V22e_lGpX0-uSVgVFY40 (pristupljeno: 09.07.2021)

šibensko područje. Bogdarn Pulšić nije odustajao od vizije za gradnjom katedrale, potpomognut dubokom vjerom i ambicijom Šibenčana. Na sjednici 7. travnja 1402. godine izglasana je važna odluka o gradnji nove katedrale na mjestu tadašnje crkve Svetog Jakova, na južnoj strani starog gradskog trga. Sjednici je uz biskupa Palušića i gradskog kneza prisustvovalo 45 gradskih vijećnika te službeni bilježnici. Na skupštini je određen i način financiranja izgradnje katedrale. Primarni način financiranja bili su nameti na obrađeni teritorij tzv. Vodice, te desetina svih vinograda na Šibenskom području.

Šibenik je status grada dobio 1298. godine, kada je uspostavljena i Šibenska biskupija, a gradnja same katedrale započela tek 1431., te je uz određene prekide trajala do 1536. godine. Gradnja crkve trajala je dugo, stoga se gradnja razdvaja u tri posebna razdoblja. Prvo razdoblje poznato je i kao Pulšićeva katedrala (1431. – 1441.), drugo razdoblje kao Jurjeva katedrala (1441. – 1473.), dok je treće i najduže razdoblje poznato kao Nikolina katedrala (1475. – 1536). Po zidovima katedrale postavljeni su grbovi iz kojih se jasno može definirati tok gradnje.

Prvo razdoblje svojom voljom obilježio je biskup Pulšić, koji je blagoslovio kamen temeljac 9. travnja 1431. godine i označio početak gradnje šibenske katedrale. Na početku, odnosno prije Juraja Dalmatinca katedrala je zamišljena na vrlo jednostavan način, kao trobrodna bazilika bez apsida i poprečne lađe. U ovom su se razdoblju sazidala tri pobočna zida, oba portala te prva kapela. Drugo razdoblje gradnje katedrale obilježio Juraj Dalmatinac, hrvatski i talijanski kipar pod čijim su vodstvom nastale pobočne lađe, sakristija te apsida koje su ukrašene vijencem 72 uklesana portreta građana, koji su tada živjeli u Šibeniku. Također njegovo djelo je i poznata krstionica koja se nalazi u prizemlju južne apsida, a ukrašena je mnogim kamenim ukrasima, dok je svod ukrašen likom Boga u sredini te anđelima. Zadnje razdoblje gradnje uslijedilo je nakon smrti Juraja Dalmatinca, kada Nikola Firentinac nastavlja gradnju u renesansnom stilu. O Nikoli Firentinac zna se vrlo malo, a budući da mu je tek dolaskom u Dalmaciju pružena prilika da pokaže svoje graditeljske i kiparske sposobnosti, često ga nazivaju posinjenim Dalmatincem. Budući da je Firentinac radio u Trogiru, Šibenčanima je bio poznat njegov rad pa ne čudi da su mu odlučili pružiti priliku da završi njihovu katedralu. U to vrijeme radilo se na završetku lađe, kupole i krovišta te kamenih svodova. Nakon njegove smrti 1505. godine, katedralu su konačno završili Giacomo de Mestre i Bartolomeo. Iako dovršena, crkva nije imala zvonik budući da je ionako u to vrijeme skroman grad Šibenik žrtvovao mnogo financijskih sredstava, kojih nije bilo dovoljno za dodatnu investiciju. U 19. stoljeću javilo se nekoliko ideja o gradnji zvonika, ali su odbačene od strane

Centralne komisije za historijske i umjetničke spomenike, te je katedrala u originalnom obliku ostala sačuvana do danas.

Slika 6.: Katedrala svetog Jakova u Šibenku⁷

Katedrala Sv. Jakova posebna je zbog toga što je građena isključivo od kamena te se za njenu izradu nisu koristili drugi materijali. Navedeni kamen nabavljao se sa obližnjih otoka: Korčule, Suska, Krka i Raba. Katedrala je kroz vrijeme srasla u pravi simbol Šibenika, a 2000. godine UNESCO je na popis svjetske baštine dodao i ovaj jedinstveni spomenik sakralnog graditeljstva.

5.5. Ranokršćanski Kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču

Eufrazijeva bazilika predstavlja najvrjednije kulturno dobro grada Poreča. Nastala je za vrijeme biskupa Eufrazija u šestom stoljeću, a faze gradnje i adaptacije moguće je pratiti prema podnim mozaicima i natpisima od kojih su neku sačuvani do danas. Još u četvrtom stoljeću na mjestu današnje bazilike podignuta je građevina s kvadratnim mozaikalnim poljem i dekorativnim

⁷ Izvor: https://www.dalmatiasibenik.hr/hr/istrazi/kulturna-bastina/katedrala-sv-jakova/?fbclid=IwAR0rc8sKScH0cjN4lLPYV_UlImYOPgPCeNpAXGoFoCF5-UADeponm5lqsMw (pristupljeno: 09.07.2021)

motivima. U 5. stoljeću izgrađen je novi sakralni objekt velike trobrodne bazilike, a konačno u 6. stoljeću započela je izgradnja nove crkve koja posjetitelje oduševljava i danas. Koliko se biskup Eufrazije zalagao za izgradnju crkve pokazuje Eufrazijev monogram uklesan na dovratnicima portala, kao i njegov lik u apsidalnom mozaiku.

Grad se u 13. stoljeću razvijao znatno brže nego prije, a time i bazilika kojoj je pridodano predvorje, novi oltar i ciborij. Nakon potresa u 15. stoljeću baziliku je bilo potrebno obnoviti, a tada je izgrađena i sakristija te je postavljen drveni svod nad južnim brodom. Osamnaesto stoljeće donosi mnoge probleme za grad Poreč, a tako i za Eufrazijevu baziliku koja je postepeno počela propadala. Ipak, stoljeće nakon toga donosi novu nadu za ovaj kulturni dragulj, a njena restauracija uz određene stanke traje sve do danas.

Posebnost Eufrazijeve bazilike je što srednje mjesto u apsidi zauzima Marija Bogorodica, dok je do tada to mjesto pripadalo isključivo Isusu Kristu. Bogorodica sjedi na prijestolju te u naručju drži novorođenog Isusa, obučenog u rimsku svečanu odjeću s desnom rukom podignutom za blagoslov. UNESCO je prepoznao vrijednost ove crkve, te 1997. godine Eufrazijevu baziliku dodao na popis svjetske materijalne baštine.

Slika 7.: Marija Bogorodica - Eufrazijeva bazilika⁸

⁸ Izvor: <https://narod.hr/kultura/upoznajmo-eufrazijevu-baziliku?fbclid=IwAR0ym3os7IO9-J4kZY4rULuFe23aJBkZq1ZDB6Nss3GXb3wXfVj4RgaSXMU> (pristupljeno: 09.07.2021.)

5.6. Nacionalni park Plitvička jezera

Plitvička jezera skup je 16 kristalno modrozelenih jezera, međusobno povezanih slapovima, kojima se jezera prelijevaju jedno u drugo. Smještene su u unutrašnjosti gorske Hrvatske, na izvoru rijeke Korane, između obronaka Male Kapele na zapadu i sjeverozapadu i Ličke Plješivice na jugoistoku. Nadmorska visina parka iznosi od najnižih 480 do najviših 636 metara, gdje se nalazi i najveće Prošćansko jezero. Najveći dio parka zapravo je šumsko područje (81%) gdje prevladavaju bukva i jela, a manji dio parka prekrivaju travnjaci, odnosno njih 15 posto. Površine izmijenjene antropogenim djelovanjem zauzimaju tri posto, dok vodene površine prekrivaju tek 1 posto parka. Formiranje jezera odvija se već desetak tisuća godina, a arheološka istraživanja pokazuju kako je područje Plitvica naseljeno od prapovijesnih vremena.

Slika 8.: Plitvička jezera⁹

Jezera se zbog geološke podloge i hidrogeoloških uvjeta dijele na gornja i donja. Gornjim jezerima uglavnom dominira geološka građa, dok je u donjim jezerima riječ o vapnencu. Posjetitelji u prirodnim ljepotama Plitvičkih jezera mogu uživati kilometarskim drvenim

⁹ Izvor: https://www.putoholicari.rtl.hr/tjedan-odmora-vrijedan-plitvicka-jezera-ulaz-50-kn-87564/?fbclid=IwAR3VmtZZp_6Bvs7vImhyLywnJ1YtmRa8jP-uOyLfSV-xz2GrkaDOgJWrrXQ (pristupljeno: 09.07.2021.)

stazama i mostićima, kao i šumskim putevima. Jezera se natapaju od još nekoliko rijeka i rječica kao i mnogo izvora koji su tipična krška vrela nastala rasjedima geoloških formacija. Plitvička jezera pravo su bogatstvo flore i faune, što mogu zahvaliti zemljopisnom položaju kao i specifično umjereno planinskoj klimi. Najzanimljiviji stanovnici parka su medvjed i vuk, a medvjed se nalazi i na logu NP Plitvička jezera. Područje Plitvičkih jezera dom je za 157 vrsta ptica, 50 vrsta sisavaca, kao i mnogih biljaka (1267 vrsta), mahovina i algi.

Tablica 2.: Popis 16 jezera¹⁰

JEZERO	NADMORSKA VISINA (m)	POVRŠINA (ha)	DUBINA (m)	GRUPA
Prošćansko jezero	636	68,0	37	Gornja jezera
Ciginovac	620	7,5	11	Gornja jezera
Okrugljak	613	4,1	15	Gornja jezera
Batinovac	610	1,5	5	Gornja jezera
Veliko jezero	607	1,5	8	Gornja jezera
Malo jezero	605	2,0	10	Gornja jezera
Vir	598	0,6	4	Gornja jezera
Galovac	582	12,5	24	Gornja jezera
Milino jezero	564	1,0	1	Gornja jezera
Gradinsko jezero	553	8,1	10	Gornja jezera
Veliki Burget	545	0,1	2	Gornja jezera
Kozjak	534	81,5	46	Gornja jezera
Milanovac	523	3,2	18	Donja jezera
Gavanovac	514	1,0	10	Donja jezera
Kaluđerovac	505	2,1	13	Donja jezera
Novakovića Brod	503	0,4	3	Donja jezera

Plitvička jezera najstariji su, najpoznatiji i najposjećeniji nacionalni park u Hrvatskoj, a status nacionalnog parka Plitvice su dobile već 8. travnja 1949. godine. Plitvička jezera se uz Dubrovnik smatraju se simbolom Hrvatske, a od 1979. godine ovo čudo prirode uvršteno je i na UNESCOV popis svjetske baštine.

Kako bi NP Plitvička jezera ostala ovo što su danas, nužan je stalan dotok vode u jezera kao i održavanje čistoće jezera. Iz tog razloga bitna je UNESCO zaštita ovog mjesta budući da

¹⁰ Izvor: <https://sites.google.com/site/plitvickajezera/kolehr/home/16-jezera> (pristupljeno: 09.07.2021.)

globalizacija stvara ozbiljne prijetnje kroz prekomjerne dolaske turista, što vodi do potencijalnog onečišćenja. Također potencijalna prijetnja je i blizina autoceste Zagreb – Split, kao i komunalni problem otpadnih voda. Stoga je iznimno bitno konstantno raditi na zaštiti Plitvičkih jezera kako bi ovaj prirodni dragulj mogao oduševljivati i generacije koje dolaze.

5.7. Starogradsko polje

Stari grad smješten je u zaljevu na sjeverozapadnom dijelu otoka Hvara, a ujedno je i najstariji grad na otoku. Još u 4. stoljeću pr. Krista Grci su osnovali grad pod imenom Pharos, u blizini kojeg se nalazilo starogradsko polje. Navedeno polje je najveće i najplodnije polje na otoku Hvaru, ali i na svim otocima Jadrana. Prostire se na 6 kilometara dužine, a njegova vrijednost prepoznata je još za vrijeme antičke Grčke kada su Grci polje podijelili na jednake pravokutne dijelove. Polje je suhozidom podijeljeno na 73 jednaka dijela, veličine 181 puta 905 metara.

Slika 9.: Starogradsko polje¹¹

¹¹ Izvor: https://www.visitadriatic.eu/hrvatske-regije/unesco-destinacije/starogradsko-polje-hvar/?fbclid=IwAR259OcBhZ1JlIBL7HmMx4efw2eNMIUb_h0RmHgvR-VBO5tDC5bW7vzbm1I (pristupljeno: 09.07.2021.)

Starogradsko polje skriva više od sto arheoloških nalazišta, na kojima su pronađena brojna grčka imanja i gospodarski objekti. Najpoznatije otkriće svakako je rimska Villa rustica te ostaci grčke kule Maslinovik.

Podjela zemljišta na ovaj način najbolje predstavlja antičko graditeljstvo te najbolje očuvanu grčku parcelaciju na Mediteranu, što je UNESCO prepoznao 2008. godine kada su Starogradsko polje uvrstili na popis svjetske materijalne baštine.

5.8. Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici

"Stećak se općenito definira kao izdužen, polegnut ili uspravljen, amorfni ili manje-više obrađen, dekoriran i/ili inskribiran kameni monolit trajno izložen javnosti, kojemu bilo tko, bilo gdje i bilo kada može promijeniti položaj, orijentaciju, lokaciju, oblik, dekoraciju i/ili inskripciju" (Trako, 2011:71).

Prema Trako (2011) stećak posjeduje tri osnovne odlike:

- oblik ili formu
- dekoraciju ili ornament
- inskripciju ili tekst

Vjeruje se kako stećci datiraju iz druge polovice 12. stoljeća te kako su se najviše koristili u 14. i 15., dok u 16. počinu polako nestajati. Stećci se dijele se na položene i uspravne, a u većini slučajeva prikazuju tadašnji način života kroz vjerske ili svjetovne simbole.

Knjiga Moriza Höernesha objavljena u Beču 1883. tvrdi kako na svijetu postoji oko 100.000 stećaka. UNESCO je 2016. godine na popis svjetske baštine svrstao 28 nalazišta s područja Balkana, od kojih se 20 nalazi širom Bosne i Hercegovine, po tri u Srbiji i Crnoj gori te dva na jugu Hrvatske. Ovo su ujedno države gdje je pronađen najveći broj stećaka, od kojih prednjači Bosna i Hercegovina sa približno 60000 primjeraka.

U Hrvatskoj je pronađeno 4450 stećaka, a nalazišta su u općini Cista Provo u blizini granice s BiH, te u općini Konavle nedaleko Dubrovnika. Posebna zanimljivost leži u tome što unatoč velikom broju pronađenih stećaka - ne postoje dva jednaka. Do danas ih je ostalo sačuvano oko 90, koje je UNESCO 2016. godine odlučio zaštititi te ih uvrstio u popis svjetske materijalne baštine.

Slika 10.: Stećak¹²

5.9. Iskonske bukove šume Karpata i drugih regija Europe

Bukove šume nekada su bile pluća Europe, a danas su prava rijetkost. Zbog toga je 2017. godine s ciljem njihovih očuvanja, UNESCO na popis svjetske materijalne baštine dodao bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata. Navedene godine Republika Hrvatska zajedno sa osam zemalja (Albanijom, Austrijom, Belgijom, Italijom, Bugarskom, Rumunjskom, Slovenijom i Španjolskom) proširuju dotadašnji popis od tri zemlje (Ukrajina, Slovačka, Njemačka). Ovo proširenje obuhvaćalo je područje od 63 bukove šume od kojih se tri nalaze u Republici Hrvatskoj, odnosno u Nacionalnim parkovima Sjeverni Velebit i Paklenica.

¹² Izvor: https://hrturizam.hr/stecci-upisani-na-popis-svjetske-bastine-unesco/?fbclid=IwAR1_ToNBweJU1XIyDlyiZ7yhTnTWj9SN3ozy3iryx1FR_YqnGnoIISGZ6o (pristupljeno: 09.07.2021.)

Slika 11.: Bukove šume¹³

Radi se o 1289,11 hektara bukove šume u strogom rezervatu "Hajdučki i Rožanski kukovi" u sklopu Nacionalnog parka Velebit, dok je nacionalni park Paklenica bogat bukovim šumama sa 2031,87 hektara na lokacijama Suva draga – Klimenta i Oglavinovac – Javornik. Šume Nacionalnih parkova Velebit i Paklenica vrijedne su iz više razloga, a ponajviše zbog iznimne starosti, veličine, ali i geografskog položaja samih parkova. UNESCO zaštita bukovih šuma potvrđuje kako se prirodnim ljepotama Hrvatske upravlja s ciljem zaštite za buduće generacije, kao i to da je po bioraznolikosti Hrvatska među najbogatijim državama Europe.

5.10. Obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku

Hrvatska je zajedno sa Italijom i Crnom Gorom sudjelovala u Venecijanskom obrambenom sustavu 16. i 17. stoljeća. Građevine Venecijanske republike služile su za obranu od neprijatelja sa kopna i mora, a rasprostiru se na tisuću kilometara - od Lombardije u Italiji do istočne obale Jadranskog mora. "Stado da Terra" odnosno kopnene utvrde Veneciju su štatile od europskih sila na sjeverozapadu, dok su "Stado da Mar" republiku štatile na moru, braneći mletačke luke i pomorske puteve.

¹³ Izvor: <https://www.agroklub.com/sumarstvo/nase-drevne-bukve-na-karti-svjetske-bastine/43416/?fbclid=IwAR3rzeBLP89WvYaEwWTYpsmNOeUrLM532zDSvFxFt9ferotbyWhZvzKJk> (pristupljeno: 09.07.2021.)

Zadar i Šibeniku hrvatski su predstavnici Venecijanskog obrambenog sustava. Točnije na području današnje Hrvatske nalaze se zidine grada Zadra od kopna, a zanimljivost je što ih je nekada povezivao samo pokretni most. Bastionom su zidine pojačane na više mjesta, a najvažnija građevina za obranu grada bila je utvrda Forte, koja se spominje od samih početaka mletačkih zapisa. Samo ime govori kako su tu stranu smatrali najugroženijom, pogotovo zbog toga što se radi o najužem dijelu zadarskog poluotoka.

Utvrda sv. Nikole u Šibeniku izgrađena je Sredinom 16. stoljeća na otočiću Ljuljevcu. Bio je to veliki zahvat za grad Šibenik i mletačku vlast koja je tada gospodarila Šibenikom. Glavni motiv podizanja utvrde bili su Turski napadi, naročito nakon pada obližnjeg grada Skradina pod tursku vlast 1522. godine. Utvrda se nalazi na samom ulazu u kanal sv. Ante koji vodi do Šibenika. Trokutastog je oblika što je u to vrijeme bila prava rijetkost u Hrvatskoj, ali i u Europi. Južna strane utvrde povezana je sa kopnom malim puteljkom prohodnim za pješake, dok je sjeverna strana primarno služila za nadgledanje kanala.

Slika 12.: Utvrda sv. Nikole u Šibeniku¹⁴

Uz Zadar i Šibenik, komponente obrambenog sustava Republike Venecije sačinjavaju još i talijanski gradovi Bergamo, Peschiera del Garda, Palmanova, te crnogorski grad Kotor.

¹⁴ Izvor: https://www.kanal-svetog-ante.com/hr/atrakcije-u-kanalu/tvrđava-sv-nikole?fbclid=IwAR3mhac3JzGHK2gSFdiol_RPN7-moU57Vs7C984Vto86qjxR3VmFli8GW5Q (pristupljeno: 09.07.2021.)

6. Materijalna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske

Bogata kulturna baština te njeni materijalni i nematerijalni dijelovi postaju bitnim čimbenikom turističkih kretanja te stvaraju konkurentsku prednost. Kultura ima izravan utjecaj na turizam i postaje vrlo važnim motivom turističkih putovanja. Turizam predstavlja gospodarsku djelatnost koja može uvelike pridonijeti gospodarskom razvitku neke zemlje. Za vrijeme trajanja turističke sezone sektor turizma zapošljava najviše radno sposobnog stanovništva. Iz tog razloga kulturni turizam utječe na životni standard stanovništva, budući da je prema Vrtiprah. V. (2006) bogata povijest, uz kulturu i arhitekturu najčešći motiv za dolazak turista. Također napominje kako je za uspješan plasman određene destinacije na turističkom tržištu nužno poznavati motive dolaska turista u destinaciju, kao i motive za posjet kulturnim dobrima.

Republika Hrvatska ima veliki turistički potencijal zbog bogatstva kulturne baštine te mora usmjeriti napore na pravilno korištenje izvora kulturne baštine.

6.1. Kulturni turizam u Republici Hrvatskoj

Turistička djelatnost u Republici Hrvatskoj smatra se jednom od osnovnih gospodarskih aktivnosti koja uvelike pridonosi rastu gospodarskog sustava. Turistička ponuda obično se temelji na prirodnim i kulturološkim elementima. Vrlo je važno razviti dobru infrastrukturu, promovirati specifičnosti određene destinacije, osmisliti zanimljivu priču te pružiti bogatu i kvalitetnu ponudu raznovrsnih sadržaja.

Turizam u Republici Hrvatskoj utječe na gospodarstvo kroz četiri područja: ugostiteljstvo, trgovinu, promet i putničke agencije. Država treba iskoristi ekonomski potencijal određene destinacije te osmisliti i prilagoditi strategije kojima potencijal kulturne baštine može pridonijeti konkurentnosti turizma te ubrzanju ekonomskog razvitka.

Platna bilanca Republike Hrvatske za 2020. godinu koju objavljuje Hrvatska narodna banka pokazuje podatke o ostvarenim prihodima od putovanja i turizma od stranih turista u 2020. godini. U navedenim podacima može se iščitati kako je 2020. godine ostvareno 4.9 milijardi eura prihoda od turizma, što je 54.3 posto manje nego u 2019. godini, no to možemo pripisati izvanrednoj situaciji pandemije koja je obuhvatila cijeli svijet. Prema podacima sustava eVisitor, koji sadrži turistički promet ostvaren u komercijalnim i nekomercijalnim objektima

te nautičkom charteru u Republici Hrvatskoj je u 2020. godini ostvareno 7,8 milijuna dolazaka i 54,4 milijuna noćenja.

Kako navode Čavlek i Bartoluci (2011:262) uloga turizma u gospodarstvu proizlazi iz njegovih ekonomskih funkcija pod kojima se podrazumijevaju sva njegova djelovanja koja su usmjerena na ostvarivanje ekonomskih ciljeva koji rezultiraju određenim ekonomskim učincima. Neke od temeljnih ekonomskih funkcija turizma su:

- Funkcija zapošljavanja – kojom se stvaraju nova radna mjesta u temeljnim gospodarskim djelatnostima turizma. Razlikuju se dvije vrste zapošljavanja u turizmu, a to su izravno i neizravno zapošljavanje. Izravno obuhvaća zapošljavanje u djelatnostima poput ugostiteljstva, prometa, turističkog posredništva itd., dok neizravno zapošljavanje obuhvaća rad u drugim djelatnostima koje su usmjerene na razvoj turizma, npr. građevinarstvo.
- Funkcija uravnoteženja platne bilance – turizam stabilizira nesklad u platnoj bilanci nastao kao posljedica robne razmjene s inozemstvom.
- Funkcija poticanja međunarodne razmjene dobara – očituje se u kretanju prihoda i rashoda proizvoda i usluga na račun tekućih transakcija platne bilance.
- Konverzijska funkcija – pretvara neprivredne resurse u privredne.
- Funkcija razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja – radi na redistribuciji dohotka i kapitala.
- Funkcija utjecaja turizma na rast dohotka i njegovu preraspodjelu – inozemna potrošnja povećava nacionalni proizvod.

Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2003) turiste motivirane kulturom svrstava u tri kategorije:

- Turisti motivirani kulturom koji predstavljaju osobe kojima su atraktivna elitna kulturna događanja i turistički paketi. Oni čine najmanju skupinu s 5-15 posto turista, te oko 5 posto lokalnih stanovnika.
- Turisti inspirirani kulturom su osobe koje su djelomično motivirane kulturom. Njih privlače dobro poznati kulturni lokaliteti, događaji i atrakcije. Osjetljivi su na cijenu i traže vrijednost za novac. Predstavljaju najveću skupinu u koju spada oko 30 posto turista i otprilike 15 posto lokalnih stanovnika.

- Turisti privučeni kulturom predstavljaju grupu koja ne planira svoj posjet kulturnim atrakcijama, ali će ih posjetiti ako su im ponuđene tijekom njihova boravka. Oni čine otprilike 20 posto turističkog te 20 posto lokalnog tržišta.

Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske 2015. godine donosi Akcijski plan razvoja kulturnog turizma u kojemu navodi prednosti i nedostatke kulturno-turističke ponude Republike Hrvatske. Prednosti i nedostaci prikazani su u tablici 3.

Tablica 3.: Prednosti i nedostaci-kulturno turističke ponude RH¹⁵

PREDNOSTI	NEDOSTATCI
Kulturni turizam je afirmiran i u kontekstu stvaranja turističkog imidža i u kontekstu strategija i akcija za produljenje sezone i geografsko proširenje potražnje.	Spora prilagodba trendovima.
Implementacijom Strategije razvoja kulturnog turizma iz 2003. stekla su se vrlo vrijedna iskustva vezana za njegov sustavan razvoj.	Nedovoljno iskorišteni kulturni resursi.
Iniciran velik broj raznovrsnih projekata u funkciji razvoja kulturno-turističkih proizvoda na lokalnim i regionalnim razinama.	Nisu identificirane i sustavno valorizirane nacionalne i regionalne kulturno-turističke atrakcije s najvećim marketinškim i/ili razvojnim potencijalom.
Obnovljen velik broj objekata kulturne baštine, izgrađeno nekoliko novih muzeja, modernizirane muzejske postave, porast broja kulturnih događanja.	Nedovoljno razvijene suradnje i partnerstva.
Rast interesa djelatnika u kulturi za uključivanje u turističku ponudu.	Nedostatak znanja u području razvoja kulturno-turističkog proizvoda.

¹⁵ Izvor: Izrada autora prema: <https://mint.gov.hr/> (pristupljeno: 12.07.2021.)

Porast turističkih paket aranžmana koji uključuju komponentu kulture u ponudi domaćih turističkih agencija.	Kulturni i turistički sektor ne nalaze način prepoznavanja zajedničkih interesa.
Povećana potražnja za proizvodima kulturnog turizma.	
Porast poduzetničkih projekata u kulturi i kulturnom turizmu.	

Iz svega navedenog može se zaključiti kako turizam ima značajan utjecaj na ekonomski i gospodarski rast neke države. Turizam Republike Hrvatske također značajno pridonosi porastu BDP-a i predstavlja mogućnost za rast i napredak države na međunarodnom tržištu. Međutim, uspješnost turizma ovisi o raznim čimbenicima koji mogu biti nepredvidivi poput vremenskih uvjeta ili trenutne virusne pandemije pa se gospodarstvo ne bi trebalo u potpunosti oslanjati na turizam, nego značaj treba posvetiti i ostalim djelatnostima.

7. Zaključak

Iako je Hrvatska teritorijem jedna od manjih zemalja članica UNESCO-a, kulturno je iznimno bogata i raznolika. Najpoznatija svjetska organizacija koja se bavi zaštitom kulturnih dobara prepoznala je razne hrvatske običaje, tradicije i materijalna dobra. Razlog tome je što je čovjek na ovim prostorima prisutan još od daleke povijesti. Razni narodi naseljavali su ovo područje te ga kulturno obogatili, a mnoga kulturna blaga sačuvana su do danas. Na ovom području isprepletena je kulturna ostavština Ilira, Grka, Rimljana, Austro – Ugarske monarhije, pa sve do Osmanskog carstva i Hrvata.

Osim dobara koje je UNESCO uvrstio na prestižni popis, hrvatska obiluje kulturnim i prirodnim dobrima, stoga konstantno šalje nominacije kako bi dodatno proširili popis. Hrvatska je tako poslala nominaciju za Tvrđu u Osijeku, staru jezgru Korčule, mjesto Lubenice na otoku Cresu, grad Motovun, stari grad Varaždin, Dvorac u Velikom Taboru, Pustinju Blaca na otoku Braču, Primoštenske vinograde, Rimski urbanizam na zadarskom poluotoku s monumentalnim kompleksom na Forumu, Povijesno urbanistička cjelina Stona s Malim Stonom, Hrvatski limes, Sjeverni Velebit, Nacionalni park Kornati s Telašćicom te Lonjsko polje. Također na pristupnom popisu UNESCO-a nalazi se i proširenje Dioklecijanove palače i povijesne jezgre Splita. Ova ali i mnoga druga dobra najbolje prikazuju kulturno bogatstvo ali i raznolikost Hrvatske.

Baština je važan čimbenik za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta pojedinca, grupa i nacija. Osim toga, kultura je usko povezana sa ekonomskim razvitkom. Bogata povijest uz kultura i arhitekturu najčešći su motivi za dolazak turista, što je iznimno bitno za države poput Hrvatske gdje je turizam jedan od glavnih izvora gospodarskih prihoda. Turizam značajno pridonosi porastu BDP-a i predstavlja mogućnost za rast i napredak države na međunarodnom tržištu.

Kulturna baština je kroz svoju raznolikost zajedničko bogatstvo čovječanstva, a njena zaštita obveza je svih nas. Iznimno je bitno navedena bogatstva sačuvati od svih prijetnji, bilo da se radi o ljudskom faktoru ili jednostavno zubu vremena. Kulturna baština će budućim generacijama predstaviti njihovu prošlost, te pokazati smjer za budućnost.

Literatura

Knjige:

- Forrest, C. (2010). *International law and the protection of cultural heritage*. London: Routledge.
- Hameršak, M., Pleše, I. i Vukušić, A. (ur.) (2013). *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Haviland, W. A. (2004). *Kulturna antropologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Jelinčić, D. (2010). *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Zagreb: MEANDARMEDIA.
- Kesić, T. (1999). *Ponašanje potrošača*. Zagreb: Adeco.
- Kotler, P., Wong, V., Saunders, J. i Armstrong, G. (2006). *Osnove marketinga*. Zagreb: MATE d.o.o.
- Schaefer, R.T. (1989). *Sociology*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Šundalić, A. (2011). *Sociologija - udžbenik sociologije za ekonomiste*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera - Ekonomski fakultet.
- Žepić, B. (1999). *Osnove sociologije*. Split: Logos.

Članci i zbornici radova:

- Baran, V., Grabovac, V., i Puljić, A. (2007) *Zaštita prirodne i kulturne baštine s posebnim naglaskom na Eufrazijevu baziliku*. Metodčki obzori, 2(2007)2(4), str.93-108. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/19444> (Datum pristupa: 09.07.2021)
- Bedeković, V., i Lukačević, V. (2011). *Kultura društva kao osnova oblikovanja organizacijske kulture u kontekstu suvremenih menadžerskih procesa*. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 2(2), str. 15-20. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/74952> (Datum pristupa: 21.06.2021.)
- Gredičak, T. (2009). *Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske*. Ekonomski pregled, 60(3-4), str. 196-218. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/36851> (Datum pristupa: 22.06.2021.)
- Ištuk, M. (2016). *Hrvatska materijalna baština pod zaštitom UNESCO-a u osnovnoškolskom obrazovanju*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski

fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:276142> (Datum pristupa: 21.06.2021.)

- Mesić, M. (2007). *Pojam kulture u raspravama o multikulturalizmu*. Nova Croatica, 1 [31](1 [51]), str. 159-184. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/174682> (Datum pristupa: 21.06.2021.)
- Razović, M. (2009). *Obilježja ponude kulturnog turizma dalmatinskih županija*. Acta turistica nova, 3(1), str. 137-162. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/43447> (Datum pristupa: 22.06.2021.)
- Šošić, T.M. (2014). *Pojam kulturne baštine – međunarodnopravni pogled*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 51(4), str. 833-860. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/129107> (Datum pristupa: 22.06.2021.)
- Trako, R. (2011). *Stećci. Božanska igra brojki i slova*. Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 20(1), str. 72. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/67440> (Datum pristupa: 11.07.2021)
- Vrtiprah, V. (2006). *Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću*. Ekonomska misao i praksa, (2), str. 14. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/10683> (Datum pristupa: 13.07.2021.)

Mrežne strancie:

- Enciklopedija.hr. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> [pristupljeno: 21.06.2021.]
- WARBLETONCOUNCIL. URL: <https://bs.warbletoncouncil.org/elementos-culturales-7038> [pristupljeno: 22.06.2021.]
- Portal za kulturni turizam. URL: <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/> [pristupljeno: 22.06.2021.]
- Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. URL: <https://mint.gov.hr/root/hr/banner/turizam-sport/turizam-sport-22000/22000> [pristupljeno: 23.06.2021.]
- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/programska-podrucja-16482/kultura-4786/4786> [pristupljeno: 23.06.2021.]
- Adriagate. URL: <https://www.adriagate.com/Hrvatska-hr/UNESCO-spomenici-Hrvatska> [pristupljeno 09.07.2021.]

- Glipoteka. URL: <http://gliptoteka.hazu.hr/unesco/stecci.html> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Tragurium. URL: <https://tragurium.blogspot.com/2015/02/radovanov-portal.html?fbclid=IwAR046T-CNW7BUqS4PWztZhcuE25ZER-VAQikfRyqnSpuwlV5pv1ouCnsXsU> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Rezerviraj.hr. URL: https://www.rezerviraj.hr/social/zapis-40947-peristil-u-splitu-dioklecijanova-palaca.html?fbclid=IwAR1Mkb7g1s8FCjaSOr5VkrU1V13HkYnTJEkPbi7V22e_lGpX0-uSVgVFY40 [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Narod.hr. URL: <https://narod.hr/kultura/upoznajmo-eufrazijevu-baziliku?fbclid=IwAR0ym3os7IO9-J4kZY4rULuFe23aJBkZq1ZDB6Nss3GXb3wXfVj4RgaSXMU> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Putoholičari. URL: https://www.putoholicari.rtl.hr/tjedan-odmora-vrijedan-plitvicka-jezera-ulaz-50-kn-87564/?fbclid=IwAR3VmtZZp_6Bvs7vlmhyLywnJ1YtmRa8jP-uOyLfSV-xz2GrkaDOgJWrrXQ [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Plitvička jezera. URL: <https://sites.google.com/site/plitvickajezeraskolehr/home/16-jezera> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Visit Adriatic. URL: https://www.visitadriatic.eu/hrvatske-regije/unesco-destinacije/starogradsko-polje-hvar/?fbclid=IwAR259OcBhZ1JIIBL7HmMx4efw2eNMIUb_h0RmHgvR-VBO5tDC5bW7vbm1I [pristupljeno: 09.07.2021.]
- HrTurizam.hr. URL: https://hrturizam.hr/stecci-upisani-na-popis-svjetske-bastine-unesco/?fbclid=IwAR1_ToNBweJUIXIyDlyiZ7yhTnTWj9SN3ozy3iryx1FR_YqnGnoIISGZ6o [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Agroklub. URL: <https://www.agroklub.com/sumarstvo/nase-drevne-bukve-na-karti-svjetske-bastine/43416/?fbclid=IwAR3rzeBLP89WvYaEwWTYpsrnNOeUrLM532zDSvFxGFt9ferotbyWhZvzKJk> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Kanal Svetog Ante. URL: https://www.kanal-svetog-ante.com/hr/atrakcije-u-kanalu/tvrđava-sv-nikole?fbclid=IwAR3mhac3JzGHK2gSFdiol_RPN7-moU57Vs7C984Vto86qjxR3VmFli8GW5Q [pristupljeno: 09.07.2021.]

- SEEBTM. URL: <https://www.seebtm.com/hrvatska-idealno-spoj-posla-uzitka/dubrovnik-ivo-pervan/?fbclid=IwAR3Uivg1OUn6WBNZ-diJTbq7Yj6lztFvPflQdYHH0JyViqk28uaC-xh0Dxw> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Visit Adriatic. URL: https://www.visitadriatic.eu/en/hrvatske-regije/unesco-destinacije/povijesna-jezgra-trogira/?fbclid=IwAR1ToNBweJUlXIyDlyiZ7yhTnTWj9SN3ozy3iryx1FR_YqnGnoIISGZ6o [pristupljeno: 09.07.2021.]
- IZZI. URL: <https://hr.izzi.digital/DOS/320/1084.html?fbclid=IwAR3JGoJ468AbHcMPCupbfzKUfkAb58PYIzmp-zgmHtIzvwW1dOEF2yKsXF0> [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Dalmacija Šibenik. URL: https://www.dalmatiasibenik.hr/hr/istrazi/kulturna-bastina/katedrala-sv-jakova/?fbclid=IwAR0rc8sKScH0cjN4lLPYV_UlImYOPgPCeNpAXGoFoCF5-UADeponm5lqsMw [pristupljeno: 09.07.2021.]
- Camping.hr. URL: <https://www.camping.hr/hr/hrvatska/spomenici-unesco> [pristupljeno: 09.7.2021]

Popis tablica

Tablica 1.: Izvori prihoda na lokalitetima baštine	12
Tablica 2.: Popis 16 jezera	27
Tablica 3.: Prednosti i nedostaci-kulturno turističke ponude RH.....	35

Popis slika

Slika 1.: Dubrovnik.....	18
Slika 2.: Trogir	19
Slika 3.: Radovanov portal.....	20
Slika 4.: Dioklecijanova palača.....	21
Slika 5.: Dioklecijanova palača - peristil	22
Slika 6.: Katedrala svetog Jakova u Šibeniku	24
Slika 7.: Marija Bogorodica - Eufrazijeva bazilika	25
Slika 8.: Plitvička jezera	26
Slika 9.: Starograsko polje	28
Slika 10.: Stećak.....	30
Slika 11.: Bukove šume	31
Slika 12.: Utvrda sv. Nikole u Šibeniku	32